

Recepcja „Dekretu o Ekumenizmie” w Czechach

Reception of the “Decree on Ecumenism” in the Czech Republic

Słowa kluczowe: Czechy, ekumenizm, dialog, współpraca, komisja

Keywords: Czech Republic, ecumenism, dialogue, cooperation, commission

Streszczenie

Artykuł stanowi prezentację czeskich przykładów recepcji ekumenicznego programu Soboru Watykańskiego II zawartego w „Dekrecie *Unitatis redintegratio*”. By założony cel badawczy mógł zostać osiągnięty, nieodzowne stało się przybliżenie kontekstu społeczno-politycznego w którym, po 1948 roku, funkcjonowały Kościoły i Wspólnoty chrześcijańskie w Czechosłowacji, a po jej rozpadzie 1 stycznia 1993 r., w Czeskiej Republice.

Abstract

The article is a presentation of Czech examples of the reception of the ecumenical program of the Second Vatican Council contained in the Decree *Unitatis redintegratio*. In order for the assumed research goal to be achieved, it was necessary to introduce the socio-political context in which, after 1948, Christian churches and communities functioned in Czechoslovakia, and after its collapse on January 1, 1993, in the Czech Republic.

¹ Ks. dr Artur Matuszek, pracownik Wydziału Teologii Katolickiej Uniwersytetu Karola w Pradze w Republice Czeskiej.

Chcąc przybliżyć sposób, w jaki „Dekret o Ekumenizmie” wpłynął na kształtowanie i rozwój ekumenicznych relacji na terenie Czech, konieczne jest uwzględnienie kontekstu historycznego i sytuacji Kościoła rzymskokatolickiego oraz pozostałych Kościołów i chrześcijańskich Wspólnot po lutym 1948 roku, to znaczy po przejęciu władzy przez komunistów.

Społeczno-polityczne uwarunkowania funkcjonowania Kościołów w Czechach po 1948 roku

Przez komunistyczną władzę ówczesnej Czechosłowacji Kościół rzymskokatolicki postrzegany był jako główny wróg polityczny. Na nim skupiono więc szczególną uwagę i wrogie działania. Należy wyróżnić dwa okresy różniące się strategią zwalczania Kościoła. Pierwszy przypadł na lata 1948–1953 i cechował się próbami oderwania Kościoła od Stolicy Apostolskiej, co skutkowało siłowym podporządkowaniem sobie Kościoła przez władze państwowe. Okres drugi, po 1953 roku, to walka o oderwanie wiernych od Kościoła i walka z religią jako światopoglądem (Kaplan 1993, 51–55).

Po nieudanej próbie założenia Kościoła narodowego z udziałem hierarchii rzymskokatolickiej sięgnięto po środki siłowo-administracyjne. Dążono przede wszystkim do wykluczenia Kościoła z życia publicznego. Podważano autorytet biskupów, podejmowano próby skonfliktowania ich z duchowieństwem i wiernymi. Wprowadzono zakaz katolickiej prasy. Podjęto próbę założenia państwowej Akcji Katolickiej², a po niepowodzeniu projektu, podjęto próbę skłócenia duchowieństwa, zakładając ruch „księży patriotów” (Kaplan 1993, 73–92).

² Szybka i zdecydowana reakcja Stolicy apostolskiej i biskupów wobec Akcji Katolickiej spowodowały, że projekt ten nie odniósł sukcesu. Księża masowo odwoływali swoje podpisy pod deklaracją. Zaś sama Akcja nie stała się ruchem wewnątrzkościelnym ze względu na natychmiastowe nałożenie ekskomuniki na jej członków. Los Akcji Katolickiej był jednym z niewielu konfliktów z Kościołem katolickim, który władza komunistyczna przegrała.

W kwietniu 1950 roku, w ramach „Akcji K” zlikwidowano wszystkie klasztory męskie i żeńskie, osadzając zakonników i zakonnice w ośrodkach internowania i w tzw. klasztorach centralnych. Zainscenizowano wielkie procesy sądowe (Kaplan 1993, 291-312) i przeprowadzono konfiskatę majątku kościelnego. Stworzone zostały specjalne jednostki wojsk rezerwy, każda licząca 150 osób, złożone wyłącznie z księży, zakonników i kandydatów do kapłaństwa. Wszyscy oni uznawani byli za osoby politycznie szkodliwe.

Walka z Kościołem rzymskokatolickim zakładała również jego izolację od innych Kościołów. Wykorzystano niechętnie nastawienie do Kościoła rzymskokatolickiego obecne często w licznie mniejszych Kościołach i Wspólnotach chrześcijańskich, by w oparciu o nie realizować projekt Kościoła narodowego całkowicie podporządkowanego władzy państwowej (Kaplan 1993, 124–125). Kościoły i Wspólnoty pozarymskokatolickie w większości poparły rządzących. Władza komunistyczna świadomie dyskryminowała Kościół rzymskokatolicki. Wykorzystała także swoje wpływy do tego, by podporządkowanych sobie ludzi wprowadzić do organów kierujących tymi Kościołami. Jednak od jesieni 1952 roku rządzący rozpoczęli walkę z religią i zmasowane szerzenie propagandy ateistycznej. Dotknęło to wszystkie Kościoły i wyznania bez wyjątku. W wyniku tego rozpadł się antykatolicki sojusz Kościołów pozarymskokatolickich organizowany przez władze państwowe (Kaplan 1993, 163–181).

Początek lat 60. XX w. przyniósł pewne zmiany polityczne i społeczne. Było to związane z drugą falą destalinizacji, uchwaleniem nowej konstytucji umacniającej rolę partii jako wiodącej siły narodu oraz z kryzysem gospodarczym. Ogłoszono wówczas dwie amnestie w 1960 oraz w 1962 roku, które objęły dziesiątki tysięcy więźniów politycznych, w tym wielu księży, zakonników i osób świeckich więzionych z powodów światopoglądowych. Byli „więźniowie sumienia” mogli podjąć pracę, ale tylko jako pracownicy fizyczni. To sprawiło, że swoją postawą wywierali znaczący wpływ na swoje otoczenie. Często, po doświadczeniu

uwięzienia, działali swobodniej, w sposób nieskrępowany i bez lęku przed grożącymi im sankcjami karnymi, w odróżnieniu od tych, którzy nie doświadczyli prześladowania i często bali się uwięzienia (Vaňáč 2001, 99–100). Wielu niekatolików było pod wrażeniem świadectwa wiary, jakie wówczas płynęło z ekstremalnie prześladowanych środowisk katolickich. Dla Kościoła rzymskokatolickiego, który w konsekwencji starych uprzedzeń i celowych działań propagandy komunistycznej był odbierany w społeczeństwie jako ciało obce, był to swoisty czas rehabilitacji³ (Vaňáč 2001, 99–100).

Istotne impulsy dla ekumenicznej recepcji w Czechach

Osoba papieża Jana XXIII oraz zwołany przez niego Sobór Watykański II, miały istotny wpływ na kształt przemian ekumenicznych w Czechach. Pomimo że udział delegatów z Czechosłowacji w pracach soboru był ze względów politycznych skromny, to jednak w sesji końcowej soboru wśród zaproszonych obserwatorów niekatolickich znalazł się protestancki teolog, uczeń Karla Bartha, Josef Lukl Hromádka. Właśnie on inicjował na początku lat 60. XX w. tak zwane seminaria mieszkaniowe, które od 1963 roku organizował na Ewangelickim Wydziale Teologicznym w Jirchářích jako jego dziekan. To, że odbywały się one Ewangelickim Wydziale Teologicznym, stwarzało ogromną szansę realizacji ekumeniczno-społecznych projektów. Poza tym środowiskiem wiele z nich nie znalazłoby przestrzeni dla ich realizacji. Poza tym akademicki autorytet Wydziału Teologicznego nadawał seminariom naukową rangę. Uczestniczyli w nich teologowie i wykładowcy z trzech ówczesnie działających wydziałów teologicznych Uniwersytetu Karola w Pradze

³ Ladislav Hejďánek, filozof, profesor Ewangelickiego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Karola, tak wspominał wrażenie, jakie odniósł ze spotkania z Otto Madrem, katolickim teologiem, po jego zwolnieniu z więzienia w 1966 roku: „Nagle poczułem straszne uczucie wstydu, że nigdy nie przyszło mi na myśl, że ludzie mogą być więzieni tylko dlatego, że są katolikami”.

(Roskovec 1992, 78–82). Duże zainteresowanie udziałem w seminariach sprawiło, że powstała grupa przygotowująca spotkania złożona z katolików i protestantów. W programie każdego spotkania przewidziano krótką ekumeniczną modlitwę, wykład oraz dyskusję (Roskovec 1992, 104). Atmosfera otwartości, jaka towarzyszyła spotkaniom, sprawiała, że w podejmowanych dyskusjach mniej koncentrowano się na międzykonfesyjnej polemice, a bardziej na kwestiach wewnętrznych poszczególnych wyznań. Jak wspominał jeden z uczestników, Ladislav Hejdánek: „Jest mi bliżej do niektórych osób z innego Kościoła, jak do niektórych osób z własnego Kościoła” (Roskovec 1992, 105). Uczestnicy spotkań w Jirchářích, nie tylko katolicy, byli pod silnym wpływem Soboru Watykańskiego II, a zwłaszcza „Dekretu o Ekumenizmie”. Miało to znaczący wpływ na dobór tematów i referentów. Zapraszano wówczas takie osobowości jak Yves Congar, Hans Küng, Karl Rahner. Pomimo że seminaria miały charakter teoretyczny, stały się inspiracją dla zainicjowania prac grupy przygotowującej przekłady teologicznych publikacji. Organizowano także spotkania dla młodzieży. Podejmowano również studia nad tekstami patrystycznymi np. Grzegorza Wielkiego (Roskovec 1992, 105).

Seminaria w Jirchářích nie były jedynym miejscem spotkań ekumenicznych, ale ze względu na swój półoficjalny charakter i umiejscowienie w Pradze były najbardziej znaczące w tamtym okresie. Inne odbywały się na ogół w mieszkaniach prywatnych lub na plebaniach. Miały bardzo różnorodny charakter, co było związane z tym, że organizowano je w oparciu o osobiste kontakty, bądź też wynikały z aktualnych konstelacji personalnych w parafiach. Ze względu na sytuację polityczną miały jednak charakter bardziej konspiracyjny, a niektóre były formalnie zakazane, jak np. przygotowywany Ekumeniczny Ruch Inteligencji i Studentów (Jandourek 1997, 74).

Ekumeniczny przekład Biblii jako wyraz recepcji soborowego programu odnowy

Jednym z ważnych elementów recepcji „Dekretu o Ekumenizmie” w Czechach był projekt nowego tłumaczenia Biblii zainicjowany w kręgach protestanckich na początku lat 60. XX w. Zauważono, że używana w liturgii Bible kralicka, wydana w latach 1579–1593, ze względu na swój archaiczny język stała się niezrozumiała. W pracach komisji zajmującej się nowym tłumaczeniem Biblii na język czeski brali udział teologowie reprezentujący różne Kościoły. Kościół rzymskokatolicki reprezentowali późniejszy biskup czeskobudziejowicki Antonín Liška oraz arcybiskup praski kardynał František Tomásek (Vaňáč 2001, 106). Po opublikowaniu pierwszego wydania ekumenicznego tłumaczenia Biblii w 1979 roku, kardynał Tomásek zwrócił się z prośbą do członków komisji zajmującej się tym projektem o dokonanie przekładu ksiąg deuterokanonicznych. Umożliwiło to także Kościołowi rzymskokatolickiemu wydanie, w 1988 roku, pełnego ekumenicznego tłumaczenia Biblii. Dla uczestników projektu była to wielka i trwała szkoła ekumenizmu, która pozostawiła w nich trwałe ślad – jak wspominał jeden z członków tej komisji Jan Sokol (Vaňáč 2001, 107).

Ekumeniczny przekład Biblii należał do najbardziej znaczących inicjatyw ekumenicznych w okresie ograniczonej wolności religijnej w Czechach. Dla strony katolickiej było to wcielanie w życie ducha Soboru Watykańskiego II, a przede wszystkim jego „Dekretu o Ekumenizmie”. Była to ogromnie ważna ekumeniczna inicjatywa solidaryzująca Kościoły i podnosząca na duchu, że pomimo tak niesprzyjających warunków polityczno-społecznych powstało dzieło tak trudne, a zarazem tak dopracowane. Dla wielu był to znak nadziei na odrodzenie się w Czechach chrześcijaństwa w duchu ekumenizmu (Bič 1980, 101–103).

Inne przykłady recepcji postanowień „Dekretu o Ekumenizmie”

Lata 60. XX w. były dla Kościołów okresem wewnętrznego ożywienia. Ewidentny wpływ na taki stan rzeczy miały docierające do Czech

informacje związane z kierunkami prac soborowych. Niemalą rolę w procesie ekumenicznych przemian w Czechach odegrał fakt mianowania arcybiskupem praskim (18.02.1965) Františka Tomáška, tajnie wyświęconego na biskupa. Gorliwie odwiedzał on parafie i z wielkim zaangażowaniem wprowadzał w życie reformę liturgiczną oraz ekumeniczny program soboru. To stało się wyraźnym impulsem do ożywienia życia religijnego w Czechach oraz stworzyło przestrzeń do podjęcia międzykościelnych dialogów (Vaško 1997, 5). W kwietniu 1968 roku, na fali odwilży spowodowanej nowym kierunkiem politycznym władz państwowych nazywanym Praską Wiosną, powstało Dzieło Odnowy Soborowej, które natychmiast rozpoczęło działalność we wszystkich diecezjach. Niestety, ujawniły się też podziały wewnątrz Kościoła na tych, którzy z radością przyjmowali postanowienia soboru, jego reformę liturgii, ekumenizm, większe zaangażowanie świeckich, oraz na tych, którzy podchodzili do posoborowych zmian z nieufnością czy wręcz z nieukrywaną niechęcią, nazywając je dziełem masonerii, której udało się przeniknąć do Kościoła. Odżyły też środowiska przejawiające nietolerancję i niechęć do prowadzenia dialogu z tymi, którzy mają inne poglądy niż oni sami (Vaško 1999, 289).

Ekumenicznym efektem odwilży politycznej Praskiej Wiosny były wielkie nabożeństwa ekumeniczne, szczególnie w Tygodniu Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan, z udziałem najwyższych władz Wspólnot kościelnych oraz Kościoła rzymskokatolickiego. Spotkania takie chętnie były przenoszone także na poziom parafialny. W niektórych rejonach, na początku listopada, odbywały się wspólne modlitwy za zmarłych.

Wielkim wydarzeniem ekumenicznym w tamtym okresie zainicjowanym przez stronę katolicką było powołanie przez kardynała Františka Tomáška oraz Radę Synodalną Czeskobraterskiego Kościoła Ewangelickiego Katolicko–Ewangelickiej Mieszanej Komisji Teologicznej. Komisja ta powstała z inicjatywy katolickiego teologa Antonina Mandla (Vrbenský 1998, 56–57). W pierwszej kolejności podjęła ona pracę nad

kwestią małżeństw mieszanych. Efektem tych prac było wypracowanie dokumentu, który jednak nie zyskał aprobaty Czesko-Słowackiej Konferencji Episkopatu (Smolík 1997, 133). Komisja rozpatrywała też kwestie związane ze wzajemnym uznaniem chrztu. Jednakże pogarszająca się sytuacja polityczna uniemożliwiła dokończenie prac nad tym zagadnieniem.

Okres normalizacji, który nastąpił po wkroczeniu wojsk państw Układu Warszawskiego i wycofaniu się z reform politycznych zapoczątkowanych Praską Wiosną, uniemożliwił kontynuację wcześniej podjętych inicjatyw ekumenicznych. Z pierwszej połowy lat 70. XX w. nie zachowały się żadne świadectwa o znaczących kontaktach ekumenicznych. Uniemożliwiono przeprowadzanie jakichkolwiek oficjalnych spotkań ekumenicznych. Kościół rzymskokatolicki został z nich urzędowo wykluczony. Tylko w nielicznych miejscach udało się je utrzymać i najczęściej miały charakter tajnych spotkań duchowieństwa różnych Kościołów (Radkovský 1992, 16). Zaznaczyć należy, że kontakty ekumeniczne między Kościołem rzymskokatolickim a innymi Kościołami z punktu widzenia władz państwowych było zjawiskiem niepożądanym. Dlatego wykorzystywano każdą okazję, by kontakty te ograniczać lub wręcz ich zakazywać. W tym celu Sekretariat do spraw Kościelnych przeprowadził serię rozmów z przedstawicielami i funkcjonariuszami Kościołów pozarymskokatolickich (Cuhra 1999, 47–48). Stąd też, w latach siedemdziesiątych XX w. nie odbywały się praktycznie żadne oficjalne spotkania ekumeniczne. Pozostały jedynie kontakty osobiste.

Wielkim impulsem podnoszącym na duchu i dającym nową nadzieję oraz dodającym pewności siebie chrześcijanom w ówczesnej Czecho-słowacji, a szczególnie katolikom, był początek pontyfikatu Jana Pawła II. Nowy papież pochodził z kraju bloku socjalistycznego. Był Słowianinem, który w swoim nauczaniu akcent kładł na ochronę ludzkich praw. Nie bez znaczenia było tu podjęcie dyskusji o osobie Jana Husa zainspirowanej artykułem Stefana Świeżawskiego pt. „Jan Hus – heretyk czy prekursor Vaticanum II” (Świeżawski 1986, 1–2), który ukazał się

w Czechach w wydaniu podziemnym. Doprowadziło to do powstania kręgu złożonego z teologów katolickich, historyków i filozofów, który później stał się podstawą do powstania w 1993 roku Ekumenicznej Komisji Teologicznej.

Ważnym przejawem żywego ducha ekumenizmu wśród katolików w Czechach były spotkania w duchu Taizé. Zapoczątkowane zostały dzięki prywatnym kontaktom katolickiej rodziny Kaplanów ze wspólnotą w Taizé. Stopniowo doprowadziło to do regularnych odwiedzin braci z Taizé, a od 1980 roku Kaplanowie zapoczątkowali tajnie w swoim prywatnym domu tygodniowe letnie spotkania w duchu Taizé. Zawsze uczestniczył w nich któryś z braci z Taizé. Spotkania te miały charakter interkonfesyjny, a uczestnicy biorący w nich udział pochodzili z całego kraju. Zaczęto również organizować w domach prywatnych cotygodniowe „modlitwy przy krzyżu”, które miały charakter formacyjny. Zmiany polityczne, które nastąpiły po 1989 roku, umożliwiły zorganizowanie, na przełomie roku 1990/91, Europejskiego Spotkania Młodych w Pradze. W jego przygotowanie zaangażowani byli zarówno czescy katolicy, jak i chrześcijanie spoza Kościoła rzymskokatolickiego. Dla większości z nich spotkanie to miało charakter wielkiego święta wiary i ekumenizmu.

Innym wydarzeniem kościelnym o istotnym znaczeniu ekumenicznym było Dziesięciolecie Duchowej Odnowy Narodu. Inicjatywa nie miała ograniczyć się tylko do Kościoła katolickiego, ale była zamierzona jako zaproszenie do współpracy skierowane do duchownych i świeckich należących do różnych Wspólnot chrześcijańskich oraz do wszystkich ludzi dobrej woli, co wyraził kardynał František Tomášek w orędziu wielkanocnym na 1988 rok:

Bracia i Siostry, pomyślmy tylko, jaka moc uzdrawiania obudziłaby i ożywiła cały organizm naszego narodu, gdyby każda żywa Wspólnota chrześcijańska, każdy zbór i każda parafia, niezależnie od wyznania, odpowiedziały ponad murami stuletnich uprzedzeń – właśnie w całej swej bogatej tradycji i doświadczeniu duchowym oraz w pełnym

wzajemnym respekcie i szacunku – na duchowe impulsy tych dziesięciu lat (Tomášek 1999, 121–122).

Na sytuację ekumeniczną w Czechach istotny wpływ miały wizyty Jana Pawła II. Papież był świadom ekumenicznych oczekiwań związanych z jego wizytą w Czechach w 1990 roku. Jego przemówienie do ludzi kultury i reprezentantów innych wyznań chrześcijańskich stało się impulsem do powstania w 1993 roku Ekumenicznej Komisji do Zbadania Osoby, Życia i Dzieła Jana Husa powołanej przez Konferencję Episkopatu Czech (KEC). Prace komisji opierały się na tematycznych projektach badawczych, których efektem były publikacje naukowe dotyczące poszczególnych aspektów związanych z osobą i dziełem Husa. Wyniki pracy komisji zostały zaprezentowane podczas międzynarodowej konferencji poświęconej Janowi Husovi (Pánek, Polívka 2000, 28–35). Druga wizyta Jana Pawła II w Czechach w 1995 roku przebiegała w czasie kryzysu w relacjach ekumenicznych w związku z kanonizacją Jana Sarkandra, który przez niektóre środowiska ekumeniczne jest postrzegany jako osoba problematyczna. Wizyta ta zaowocowała powołaniem kolejnej ekumenicznej komisji eksperckiej do zbadania rekatolizacji w Czechach w XVI-XVII w. Jej zadaniem jest osiągnięcie co najmniej zbliżenia w spojrzeniu na ten rozdział historii, która dotychczas była interpretowana odrębnie.

Na szczególną uwagę zasługuje bogata współpraca Kościoła rzymskokatolickiego z Ekumeniczną Radą Kościołów (ERK). Od strony formalnej współpraca rozpoczęła się w 1990 roku, kiedy to Kościół rzymskokatolicki Czech uzyskał status obserwatora, natomiast w 1996 stał się członkiem stowarzyszonym ERK w Czechach. Taki rozwój relacji ekumenicznych należy widzieć jako konsekwentną recepcję soborowych i posoborowych dokumentów kościelnych dotyczących ekumenizmu, zwłaszcza: „Dekretu o Ekumenizmie”, „Dyrektorium Ekumenicznego” oraz „Encykliki *Ut unum sint*” Jana Pawła II i jego „Listu apostołskiego *Tertio millennio adveniente*”. Szczególną rolę w pogłębieniu dialogu ekumenicznego w Czechach, rozumianego jako wcielanie w życie

wspomnianych dokumentów, miało osobiste zaangażowanie oraz konsekwentna postawa ekumeniczna kardynała Miloslava Vlka, arcybiskupa praskiego.

Z bogatej współpracy ekumenicznej Kościoła katolickiego z ERK na uwagę zasługuje organizacja wspólnych zgromadzeń modlitewnych nie tylko w Tygodniu Powszechnej Modlitwy o Jedność Chrześcijan, ale przy różnych okazjach, np. noworoczne nabożeństwo ekumeniczne, które odbywa się już od 1992 roku zawsze 1 stycznia w katedrze św. Wita w Pradze. Innym przykładem współpracy są porozumienia o współpracy w różnych obszarach życia⁴. Wspomnieć tu należy umowę o współpracy w kwestii opieki duszpasterskiej w służbie zdrowia („Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví” 2012) oraz w zakładach karnych („Dohoda o duchovní službě” 2013). Podobnie w duchu ekumenicznym, to znaczy jako wspólne działanie w tym obszarze, podpisano umowę z Ministerstwem Obrony Czech („Smlouva o podmínkách vzniku a působení duchovní služby v resortu ministerstva obrany” 1998) oraz z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych, jeśli chodzi o policję („Dohoda o podmínkách vzniku a působení duchovní služby v prostoru Policie České republiky a u ostatních bezpečnostních sborů” 2020) jest to w pewnym sensie ewenement, gdyż na ogół w większości krajów każdy Kościół podejmuje działania samodzielnie, natomiast w Republice Czeskiej służba duszpasterska w wymienionych obszarach jest wspólna i duchowni różnych Kościołów tworzą wspólny ordynariat. Na uwagę zasługuje także umowa zawarta między Czeskim Radiem a Konferencją Episkopatu Czech oraz ERK („Dohoda o spolupráci” 1999). Poza tym współpraca ekumeniczna przebiega na poziomie prac komisji tematycznych ERK i KEC (na przykład problematyka duszpasterstwa Romów).

⁴ Niestety, ani ERK, ani KEC oprócz wybranych dokumentów, jak np. uzgodnień dotyczących chrztu, nie publikują całościowego katalogu wspólnie podpisanych uzgodnień. Paradoksalnie, najwięcej, łącznie z późniejszymi dodatkami do nich, znaleźć ich można na stronie *Společnosti pro církevní právo* (<http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/dokumen2.htm>).

Współpraca ekumeniczna odbywa się również na polu dialogu ekumenicznego w kwestiach doktrynalnych. Doszło do całego szeregu spotkań, ale co ważniejsze – również do uzgodnień. Za najważniejsze należy uznać porozumienie o wzajemnym uznaniu ważności chrztu pomiędzy Kościołem Katolickim a niektórymi Kościołami zrzeszonymi w ERK („Dohoda o křtu” 1994). Do konsultacji z komisją teologiczną ERK odesłano też projekty niektórych wytycznych wewnętrznych Kościoła rzymskokatolickiego, jak np. „Wytyczne dotyczące małżeństw mieszanych w oparciu o nowe Dyrektorium Ekumeniczne” („Směrnice o smišených manželstvích” 1999), czy „Wytyczne o wspólnocie sakramentalnej z chrześcijanami innych Kościołów” („Společenství ve svátostech s křesťany jiných církví” 2002).

Podsumowanie

Odzyskanie wolności w następstwie „aksamitnej rewolucji” otworzyło nowe możliwości a zarazem przyniosło ze sobą nowe wyzwania dla Kościołów w Republice Czeskiej. Wspólnoty chrześcijańskie wstąpiły w nową rzeczywistość z dużym kredytem zaufania społecznego. Wielu chrześcijan zaangażowało się w procesy przemian społecznych. Okazało się jednak, że Kościoły nie były przygotowane na nową sytuację wolności, w której się znalazły. Z jednej strony należało podjąć niełatwe rozmowy ze stroną rządową co do kwestii zwrotu majątków Wspólnot wyznaniowych, skonfiskowanych przez rządy komunistyczne oraz co do dalszego ich finansowania z budżetu państwa. Z drugiej strony trzeba się było zderzyć z kilkudziesięcioletnimi zapóźnieniami, kiedy to Kościoły nie miały możliwości pełnienia swojego posłannictwa, ani kształtowania życia swoich wspólnot. To wszystko doprowadziło do stopniowego pogłębiania koncentrowania się Kościołów na sobie. Trzeba było rozwiązywać problemy nagromadzone przez dziesięciolecia. Z kolei kwestie finansowe doprowadziły do ochłodzenia relacji do Kościoła rzymskokatolickiego w ramach ERK (Grohová 2000, 6).

Udało się bez wątpienia wiele osiągnąć na polu ekumenii, jak chociażby kwestia wzajemnego uznania ważności chrztu, udziału przedstawicieli różnych wyznań w nabożeństwach ekumenicznych, organizowanie wspólnych akcji charytatywnych. Zauważalny jest fakt, że chrześcijanie różnych wyznań traktują siebie z większą otwartością i wzajemnym szacunkiem. Jednakże w ostatnich kilkunastu latach można zaobserwować w ekumenie pewien zastój. Zdaniem Jana Sokola, katolika, członka Mieszanej Komisji Biblijnej, człowieka zaangażowanego w dialog ekumeniczny, jedna z przyczyn tej sytuacji zastoju czy nawet regresu, to paradoks wolności, która – według niego – wywołuje ogólną niepewność życia i prowadzi do tego, że ludzie szukają oparcia i pewników, które nie zmuszają do ich do wysiłku i myślenia. Stąd tożsamość chrześcijańska często wypierana jest przez tożsamość wyznaniową (Vaňáč 2001, 151).

Wydaje się, że obecna sytuacja stanowi szczególne wyzwanie dla ożywienia dialogu ekumenicznego na poziomie zborów i parafii. Należy mieć nadzieję, że dojdzie do ustanowienia Instytutu Ekumenicznego przy którymś z katolickich wydziałów teologicznych, jako specjalistycznego ośrodka naukowo-badawczego, który w sposób pogłębiony podejmie problematykę ekumenizmu w Czechach oraz będzie zapleczem intelektualnym dla komisji mieszanych podejmujących konkretne zagadnienia. Jako wyzwanie zobowiązujące do intensywniejszej współpracy ekumenicznej powinny być odbierane sprawy dotyczące społeczeństwa, w których chrześcijanie powinni mówić jednym i silnym głosem, jak np. problematyka rodziny, eutanazja, narkotyki, wychowanie dzieci i młodzieży itd.

Bibliografia

- Bič, Miloš. 1980. „Zásady, průběh a očekávané plody práce na novém ekumenickém překladu bible.” *Křesťanská revue* 47 (5-6): 101-103.
- Cuhra, Jaroslav. 1999. *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969–1972*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

- „Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví.” 2012. Dostup 2020.10.09. <https://www.nemocnicnikaplan.cz/o-nas/dohoda-mezi-erc-a-cbk>
- „Dohoda o duchovní službě.” 2013. Dostup 2020.10.09. <https://www.vdpcr.eu/dohoda-o-duchovni-sluzbe>
- „Dohoda o křtu.” 1994. Dostup 2020.10.09. <https://www.cirkev.cz/cs/fialova-rada?p.Page=3>.
- „Dohoda o podmínkách vzniku a působení duchovní služby v prostoru Policie České republiky a u ostatních bezpečnostních sborů.” 2020. Dostup 2020.10.09. <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/200414dohoda-mezi-cbk-a-erc-o-duchovni-sluzbe-u-policie-cr>
- „Dohoda o spolupráci.” 1999. Dostup 2020.10.09. <http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/cro-doh.htm>
- Grohová, Johanna. 2000. „Církev se rozhádaly kvůli financování.” *Mladá fronta Dnes*, 13. prosince: 6.
- Jandourek, Jan. 1997. *Tomáš Halík. Ptal jsem se cest*. Praha: Portal.
- Kaplan, Karel. 1993. *Nekrvavá revoluce*. Praha: Mladá fronta.
- Kaplan, Karel. 1993. *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*. Brno: Doplněk.
- Pánek, Jaroslav, i Miloslav Polívka. 2000. *Jan Hus ve Vatikánu pohledem účastníků lateránského sympózia* (Dějiny a současnost 2). Praha: Historický ústav.
- Radkovský, František. 1992. „Ekumenismus v současné situaci naší země.” W *Prohloubení ducha ekumenismu v církvi dnešní doby. Sborník přednášek z kněžského dne 26. března 1992 v Olomouci*, 16-19. Vizovice: Lípa.
- Roskovec, Vladimír. 1992. „Ökumenismus von unten. Begegnungen der christlichen Intelligenz in den sechziger Jahren.” W *Ökumene in Ungarn, der Tschechoslowakei und Polen* (Beiheft zur Ökumenischen Rundschau 64). Red. Hans Vorster, 78-82. Frankfurt am Main: Lembeck.
- Sázava, Zdeněk. 1992. „Tschechische ökumenische Bibelübersetzung.” W *Ökumene in Ungarn, der Tschechoslowakei und Polen* (Beiheft

- zur Ökumenischen Rundschau 64). Red. Hans Vorster, 97-102. Frankfurt am Main: Lembeck.
- Skalický, Karel. 1989. „Postavení církví a věřících v Československu osmdesátých let.” *Studie* 126: 442-446.
- Smolík, Josef. 1997. „Antonín Mandl – nadšenec ekumenismu.” *Křesťanská revue* 64(5): 131-133.
- „Směrnice o smíšených manželstvích.” 1999. Dostup 2020.10.09. <https://is.muni.cz/el/law/jaro2020/MVV19468K/88433393/SmerCBK-SmisManz1999.pdf?info>
- „Smlouva o podmínkách vzniku a působení duchovní služby v resortu ministerstva obrany.” 1998. Dostup 2020.10.09. <https://www.ustredicce.cz/rubrika/804-Ustredni-cirkevni-kancelar-Dokumenty-Ekumena/index.htm>
- „Společenství ve svátostech s křesťany jiných církví.” 2002. Dostup 2020.10.09. <http://www.liturgie.cz/dulezite-dokumenty>
- Świeżawski, Stefan. 1986. „Jan Hus – heretyk czy prekursor Vaticanum II.” *Tygodnik Powszechny*, 9 Luty: 1–2.
- Tomášek, František. 1999. *Pokoj vám! Sborník pastoračních textů Františka kardinála Tomáška z let 1965 – 1991*. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském.
- Vaňáč, Martin. 2001. „Ekumenismus v České Republice. Příspěvek ke studiu ekumenických vztahů v České Republice na pozadí vztahu státu k církvím v letech 1918-2000.” Praca dyplomowa, Praha: KTF UK.
- Vaško, Václav. 1997. „Církev a Pražské jaro.” *Perspektivy* 6:5.
- Vaško, Václav. 1999. *Ne vším jsem byl rád. Vlastní životopis*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Vrbenský, Jaroslav. 1998. „Antonín Mandl – teolog českého ekumenismu.” W *Život se tvoří z přítomné chvíle*. Red. Jiří Hanuš, 54-58. Brno: CDK.

CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE

Rok LXII

Zeszyt 3

ROCZNIK TEOLOGICZNY

WARSZAWA 2020

REDAGUJE KOLEGIUM

dr hab. Jakub Sławik, prof. ChAT – redaktor naczelny

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ChAT – zastępca redaktora naczelnego

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński

dr hab. Borys Przedpełski, prof. ChAT

dr hab. Jerzy Sojka, prof. ChAT – sekretarz redakcji

MIĘDZYNARODOWA RADA NAUKOWA

JE metropolita prof. dr hab. Sawa (Michał Hrycuniak), ChAT

bp prof. dr hab. Wiktor Wysoczański, ChAT

abp prof. dr hab. Jerzy Pańkowski, ChAT

prof. dr hab. Atanolij Aleksiejew, Państwowy Uniwersytet w Petersburgu

prof. dr Marcello Garzaniti, Uniwersytet we Florencji

prof. dr hab. Michael Meyer-Blanck, Uniwersytet w Bonn

prof. dr hab. Antoni Mironowicz, Uniwersytet w Białymstoku

prof. dr hab. Wiesław Przyczyna, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

prof. dr hab. Tadeusz Stegner, Uniwersytet Gdański

prof. dr Urs von Arx, Uniwersytet w Bernie

prof. dr hab. Piotr Wilczek, Uniwersytet Warszawski

Redakcja językowa – Kalina Wojciechowska

Skład komputerowy – Jerzy Sojka

W związku z wprowadzaniem równoległej publikacji czasopisma w wersji papierowej i elektronicznej Redakcja „Rocznika Teologicznego” informuje, iż wersją pierwotną jest wersja papierowa.

BWHEBB, BWHEBL, BWTRANS [Hebrew]; BWGRKL, BWGRKN, and BWGRKI [Greek]

PostScript® Type 1 and TrueType fonts Copyright ©1994-2013 BibleWorks, LLC.

All rights reserved. These Biblical Greek and Hebrew fonts are used with permission and are from BibleWorks (www.bibleworks.com)

ISSN 0239-2550

Wydano nakładem

Wydawnictwa Naukowego ChAT

ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa, tel. +48 22 635-68-55

Objętość ark. wyd.: 16,7

Druk: druk-24h.com.pl

ul. Zwycięstwa 10, 15-703 Białystok

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie (ZYGFRYD GLAESER)..... 745

ARTYKUŁY

ABP ALFONS NOSSOL, ZYGFRYD GLAESER, „*Dekret Unitatis redintegratio*”
jako magna charta ekumenizmu..... 749

KARD. KURT KOCH, *Ut unum sint – die Enzyklika zur Vertiefung des ökumenischen Einsatzes der römisch-katholischen Kirche*..... 763

JANUSZ KRÓLIKOWSKI, *Sakramentalność Kościoła jako pra-problem ekumeniczny* 792

ABP JERZY (PAŃKOWSKI), *Ekumenizm w dokumentach Ogólnoprawosławnego Soboru na Krecie w 55 rocznicę „Dekretu o Ekumenizmie Unitatis redintegratio”* 815

BP SERAFIN (WŁODZIMIERZ LEONIDOWICZ AMIELCZENKOW), *Dekret Unitatis redintegratio z perspektywy Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego po 55 latach od jego ogłoszenia*..... 841

TADEUSZ KAŁUŻNY, *Rzymskokatolickie i prawosławne rozumienie ekumenizmu. Analiza porównawcza dokumentów „Unitatis redintegratio” (1964) i „Relacje Kościoła prawosławnego z pozostałym światem chrześcijańskim” (2016)* 863

BP MARCIN HINTZ, *Perspektywy dialogu luterkańsko-rzymskokatolickiego po obchodach jubileuszu 500-lecia Reformacji w Polsce*..... 889

WOJCIECH ŚWIĄTKIEWICZ, *Ekumena wartości: między ekumenizmem konfesyjnym a ekumenizmem globalnym. Refleksje wokół „Dekretu o Ekumenizmie” (1964) oraz „Dokumentu o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia” (2019)*..... 917

JÓZEF BUDNIAK, *Egzemplaryczny przykład recepcji dekretu soborowego o ekumenizmie Unitatis redintegratio na Śląsku Cieszyńskim* 941

ARTUR MATUSZEK, *Recepcja „Dekretu o Ekumenizmie” w Czechach* 965

SERGIJ BORTNYK, *Ukrainische Kirchen und der Ruf zur christlichen Einheit* 981

ONDREJ ŠTEFAŇAK, *Potrzeba ekumenizmu w opinii młodzieży słowackiej*..... 999

ZYGFRYD GLAESER, <i>Ekumeniczna formacja wyzwaniem i zadaniem Kościołów</i>	1013
WOJCIECH HANC, <i>Formacja ekumeniczna i jej znaczenie dla całokształtu zjednoczeniowych zmagañ</i>	1033
KRYSTIAN MUSZALIK, <i>Istotne założenia ekumenicznej formacji w świetle dokumentu Papieskiej Rady do Spraw Popierania Jedności Chrześcijan „Ekumeniczny wymiar formacji pastoralnej”</i>	1061
JAN KAJFOSZ, <i>Obraz muzułmańskiego uchodźcy w komunikacji potocznej a kwestia bliźniego</i>	1077
Wykaz autorów	1097

Contents

Introduction (ZYGFYRD GLAESER) 745

ARTICLES

ABP ALFONS NOSSOL, ZYGFYRD GLAESER, *“The Unitatis Redintegratio decree” as the Magna Carta of Ecumenism* 749

CARD. KURT KOCH, *“Ut unum sint” – an Encyclical that Deepens the Ecumenical Involvement of the Catholic Church* 763

JANUSZ KRÓLIKOWSKI, *Sacramentality of the Church as the Original Problem of Ecumenism*..... 792

ABP JERZY (PAŃKOWSKI), *Ecumenism in the Documents of the Pan-Orthodox Council of Crete on the 55th Anniversary of the “Decree on Ecumenism Unitatis Redintegratio”*..... 815

BP SERAFIN (WŁODZIMIERZ LEONIDOWICZ AMIELCZENKOW), *Decree Unitatis redintegratio: a view from the Russian Orthodox Church 55 years after its announcement* 841

TADEUSZ KAŁUŻNY, *The Roman Catholic versus the Orthodox Understanding of Ecumenism A Comparative Analysis of “Unitatis redintegratio” (1964) and “Relations of the Orthodox Church with the Rest of the Christian World” (2016)* 863

BP MARCIN HINTZ, *Perspective for Lutheran-Roman Catholic Dialogue after the 500th Anniversary of the Reformation in Poland* 889

WOJCIECH ŚWIĄTKIEWICZ, *Community of values: between Confessional Ecumenism and Global Ecumenism. Reflections around the “Decree on Ecumenism” (1964) and the “Document on human brotherhood for world peace and coexistence” (2019)* 917

JÓZEF BUDNIAK, *Distinctive Example of the Reception of the Conciliar “Decree on Ecumenism Unitatis redintegratio” in Cieszyn Silesia*..... 941

ARTUR MATUSZEK, *Reception of the “Decree on Ecumenism” in the Czech Republic* 965

SERGIJ BORTNYK, *Ukrainian Churches and the Call to Christian Unity*... 981

ONDREJ ŠTEFAŇAK, *The Need for Ecumenism in the Opinion of Slovakian Youth*..... 999

ZYGFRYD GLAESER, <i>Ecumenical Formation as a Challenge and a Task for Churches</i>	1013
WOJCIECH HANC, <i>Ecumenical Formation and its Significance for the Entirety of Unifying Efforts</i>	1033
KRYSTIAN MUSZALIK, <i>Significant Assumptions of the Ecumenical Formation in the Light of the Pontifical Council for Promoting Christian Unity document "The Ecumenical Dimension of Pastoral Formation"</i>	1061
JAN KAJFOSZ, <i>The Image of Muslim Refugee in the Colloquial Communication and the Question of Neighbour</i>	1077
List of authors	1097

Wykaz autorów

abp Alfons Nossol, dyrektor@sebastianeum.pl, ul. Parkowa 1b, 47-325
Kamień Śląski

Zygfryd Glaeser, zygfryd.glaeser@uni.opole.pl, ul. Kard. Kominka 1a,
45-032 Opole

kard. Kurt Koch, kkoch@christianunity.va, Piazza del Sant'Uffizio,
11;00193 Roma, Włochy

Janusz Królikowski, jkroliko@poczta.onet.pl, Matki Bożej Fatimskiej
39, 33-100 Tarnów

abp Jerzy (Pańkowski), j.pankowski@chat.edu.pl, Chrześcijańska Aka-
demia Teologiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771
Warszawa

bp Serafin (Włodzimierz Leonidowicz Amielczenkow), seraphim@
list.ru, 109044, Russia, Moscow, ul. Krutickaya, 17c7, Krutickoje
podvorie

Tadeusz Kałużny, tadeusz.kaluzny@upjp2.edu.pl; Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II w Krakowie, ul. Franciszkańska 1, pok. 044; 31-004
Kraków

bp Marcin Hintz, m.hintz@chat.edu.pl, Chrześcijańska Akademia Teo-
logiczna w Warszawie, ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa

Wojciech Świątkiewicz, wojciech.swiatkiewicz@us.edu.pl, Instytut So-
cjologii, Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego, ul.
Bankowa 11, 40-007 Katowice

Józef Budniak, jmbudniak@o2.pl, Katedra Prawa Kanonicznego i Eku-
menizmu, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Kato-
wicach, ul. Jordana 18, 40-043 Katowice

Adam Matuszek, amat2305@gmail.com, Vršovické náměstí 84/6,
101 00 Praha, Republika Czeska

Sergij Bortnyk, sbortnyk14@gmail.com, Kiev/Ukraine, at Lavrska St.
15, building 70a

Ondrej Štefaňak, ostefanak@ukf.sk, Katedra sociológie FF UKF v Nitre,
B. Slančíkovej 1, 949 01 Nitra, Słowacja

Wojciech Hanc, hanc@pro.onet.pl, ul. Prymasa Karnkowskiego 3, 87-
800 Włocławek

Krystian Muszalik, muszalikkrystian@poczta.fm, ul. Drzymały 1c,
45-342 Opole

Jan Kajfosz, jan.kajfosz@us.edu.pl, Instytut Nauk o Kulturze, Wydział
Humanistyczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, ul. Bielska
62, 43-400 Cieszyn